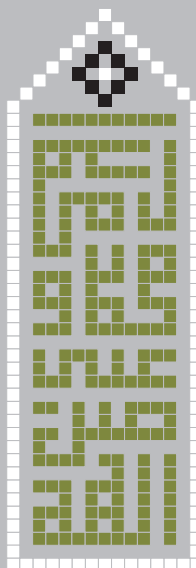

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه: طاووسی، مجتبی، ۱۳۵۵-

عنوان و نام پدیدآور: بررسی پدیده‌ها و نهاد‌های فرهنگی /

مجتبی طاووسی، خلیل نوروزی؛ ناظر علمی محسن دنیوی؛ ویراستار سیما سرشار.
مشخصات نشر: تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، پژوهشکده

فرهنگ و هنر اسلامی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: دوازده، ۱۵۹ ص.؛ جدول: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

فروست: تجربه‌نگاری شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ۲.

شابک دوره: ۹-۱-۹۲۵۸-۶۲۲-۹۷۸ جلد: ۶-۲-۹۲۵۸-۶۲۲-۹۷۸

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۷-۱۵۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: شورای عالی انقلاب فرهنگی

موضوع: سیاست فرهنگی -- ایران -- تاریخ -- ۱۳۵۸-

Cultural policy -- Iran -- History -- 1979

موضوع: مدیریت فرهنگی -- ایران -- برنامه‌ریزی

Cultural animation -- Iran -- Planning

شناسه افزوده: نوروزی، خلیل، ۱۳۶۶ -

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری. پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

رده‌بندی کنگره: DSR۶۵ رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴

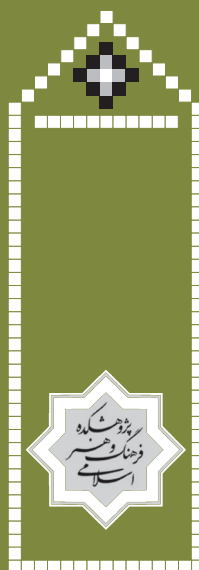
شماره کتابشناسی ملی: ۹۱۴۵۶۴۶

بررسی پدیده‌ها و نهادهای فرهنگی

تجربه‌نگاری شورای عالی انقلاب فرهنگی

مجتبی طاووسی

خلیل نوری / استادیار دانشگاه امام حسین (ع)

نشانی:
تهران، خیابان سمیه،
حوزه هنری، پژوهشکده
فرهنگ و هنر اسلامی
کد پستی: ۱۵۹۹۷۱۹۵۱۲
شماره تماس: ۹۱۰۸۸۲۷۱

با اسکن
رمزنامه از
دیگر آثار
پژوهشکده
آگاه
شوید

پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

بررسی پدیده‌ها و نهادهای فرهنگی

۲؛ تجربه نگاری شورای عالی انقلاب فرهنگی

مجتبی طاووسی / خلیل نوروزی

ناظر علمی: محسن دنیوی

ویراستار: سیما سرشار

طراح جلد و گرافیک: صادق جمالی

صفحه‌آرا: احمد الهی

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک دوره: ۹-۱-۹۲۵۸۰-۶۲۲-۹۷۸

شابک جلد: ۶-۲-۹۲۵۸۰-۶۲۲-۹۷۸

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

شماره تماس نشر پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی: ۰۹۱۰۸۱۰۲۴۲۸

اگر بخواهیم به صورت مختصر
هدف شورای عالی انقلاب فرهنگی را ذکر کنیم،
بایستی همان کلمهٔ انقلاب فرهنگی را تکرار کنیم؛
یعنی شورای عالی انقلاب فرهنگی هدفش
همه جانبه کردن و استمرار بخشیدن به انقلاب فرهنگی است.
اهمیت این قضیه از آنجاست که
مادامی که یک تحول فرهنگی در یک جامعه ایجاد نشود،
آن تحول اقتصادی و اجتماعی و سیاسی لازم،
یا شکل نمی گیرد یا تداوم و رسوخ پیدا نمی کند.

سید علی خامنه ای

تیرماه ۱۳۶۴

(نگرشی بر شورای عالی انقلاب فرهنگی، شمارهٔ اول، ۱۳۶۴، ص ۴۵)

فهرست مطالب

۸ پیشگفتار پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

۱۰ پیش درآمد

۱۳ فصل نخست؛ تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی
و انگاره تغییر فرهنگ جامعه با ترکیه دانشگاه‌ها (۱۳۵۹ تا ۱۳۶۳)

۱۴ سرچشمه تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی

۲۷ ساختار و تشکیلات ستاد انقلاب فرهنگی

۳۳ جمع‌بندی

۳۵ فصل دوم؛ نهادسازی علمی و فرهنگی و انگاره تربیت دانشجویان متعهد و متخصصان
از طریق توسعه آموزش عالی و واگذاری فرهنگ عمومی (۱۳۶۳ تا ۱۳۷۵)

۳۶ اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی

۴۰ مبنای مشروعیت شورای عالی انقلاب فرهنگی و کارکرد و اهداف اصلی آن

۴۴ ساختار شورای عالی انقلاب فرهنگی

۴۵ شکل‌گیری دو بخش علم و فرهنگ در وظایف شورای عالی و برون‌سپاری فرهنگ

۴۹ مصوبه‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی از ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۸ و از ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۵

۵۹ جمع‌بندی

۶۳ فصل سوم؛ برنامه‌ریزی خرد فرهنگی
و تقویت شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۷۵ تا ۱۳۸۳)

۷۴ ارکان و تشکیلات شورای عالی انقلاب فرهنگی در این دوره

۷۸ مصوبه‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی از ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴

۸۲ جمع‌بندی

۹۱	فصل چهارم؛ تصویب مهندسی فرهنگی و اسناد کلان با ایجاد محفل‌های فرهنگی (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳)	
۱۰۱	ارکان و تشکیلات شورای عالی انقلاب فرهنگی در این دوره	
۱۰۵	مصوبه‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی از ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲	
۱۰۹	جمع‌بندی	
۱۱۵	فصل پنجم؛ دولت فرهنگی و مردمی شدن فرهنگ (۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹)	
۱۲۲	سازوکار و ساختار شورای عالی انقلاب فرهنگی در این دوره	
۱۲۲	تحلیل مصوبه‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹	
۱۲۷	جمع‌بندی	
۱۳۱	فصل ششم؛ آینده شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۴۰۰ به بعد)	
۱۳۲	بررسی وضع موجود برخی شاخص‌های فرهنگ	
۱۳۵	مشکلات اداره فرهنگ در شورای عالی انقلاب فرهنگی	
۱۴۱	پیشنهادهای برای حل مشکلات	
۱۴۳	چهار تصویر آینده فرهنگ از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی	
۱۴۷	منابع و مأخذ	
۱۴۸	پیوست یک: مصاحبه‌ها	
۱۴۹	پیوست دو: فهرست مصوبه‌های برگزیده دوره‌های مختلف شورای عالی انقلاب فرهنگی	

پیش‌گفتار پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

سیاست‌گذاری فرهنگی در ایران امروز، فاقد شاکله و سنتی ریشه‌دار است. آنچه موجود است، بیشتر ترجمه و مطالعه تطبیقی است و اگر در این زمینه تلاشی برای تولید دانش سیاستی به‌نحو بومی صورت گرفته باشد، اغلب به‌سوی بنیان‌های نظری سوق یافته و کمتر به مطالعه تاریخی انضمامی و بررسی ابعاد فرهنگی اجتماعی پدیده‌ها ختم شده است. ویژگی مواجهه تاریخی، تأکید بر تجربی و انضمامی بودن است و همین باعث ایجاد تفاوت و تمایز با رویکرد نظری یا ترجمه‌ای تطبیقی می‌شود. بر همین اساس، در گروه سیاست‌گذاری و مطالعات راهبردی پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی مسیری آغاز شده است که قصد دارد رخدادها و پدیده‌های فرهنگی ایران معاصر را به‌نحو تاریخی انضمامی مورد بررسی و مطالعه قرار دهد.

بخشی از سیاست‌ها و تجربیات مدیریت فرهنگی در جمهوری اسلامی در رخدادها و رویدادها، در سازمان‌های تأسیسی پس از انقلاب و همچنین برخی مسائل مانند حجاب قابل خوانش و بررسی هستند. ایده اولیه شکل‌گیری این مجموعه از کتاب‌ها و گزارش‌ها نیز همین دغدغه بوده است. قصد این بوده که تطور ایده اداره در آن رخداد یا سازمان یا مسئله مورد دقت قرار گیرد و برای این مهم لازم بود که به نقطه سفر پیدایش و تولد

موضوع پژوهش رفته و تغییرات دوره‌بندی شود. روایت تطورات یک پدیده با همه فرازونشیب و همه جزئیات و امورکلی و نسبی که بین مفاهیم، ساختارها، عناصر انسانی و رویه‌ها و فرایندها و محصولات ایجاد می‌شود، مسیر پرچالشی است که شاید آن را بتوان تجربه‌نگاری نامید؛ اما آنچه تاکنون محقق شده با یک نمونه کامل از تجربه‌نگاری فاصله دارد.

شایان ذکر است که این پژوهش‌ها از طریق بررسی اسناد و خروجی‌ها و مصاحبه با ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان و کنشگران مانند مدیران و تصمیم‌گیران مؤثر بر رخداد مورد مطالعه یا سازمان و مسئله مورد بررسی صورت‌بندی شده است و برخی تصورات اولیه ما به‌مرور در فرایند انجام کار تغییر کرده است.

این مسیر پیش از این تجربه نشده است و طبیعی است که خروجی‌های اولیه به لحاظ کم‌وکیف قابل نقد است؛ از این رو مشتاقانه پذیرای انتقادات هستیم. لازم است کمال‌قدرانی را از دکتر محمد پورکیانی و دکتر سینا کلهر داشته باشیم که این مجموعه پژوهش در دوران حضور و مسئولیت آن‌ها در پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی طراحی و اجرا شده است.

محسن دنیوی

مدیر گروه سیاست‌گذاری فرهنگی پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

پیش درآمد

شورای عالی انقلاب فرهنگی شاخص‌ترین نهاد سیاست‌گذار در حوزه امور علمی و فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران است که از جایگاه و اهمیت بسزایی در نظام کلان کشور برخوردار است. این جایگاه با توجه به تأکیدات موجود در فرمان‌ها و رهنمودهای حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام عزه) مبنی بر سرچشمه بودن فرهنگ برای همه تحولات سیاسی و اقتصادی و اجتماعی، اهمیتی دوچندان یافته است. همچنین شورای عالی انقلاب فرهنگی، تنها شورای عالی فراقوه‌ای در ساختار رسمی نظام جمهوری اسلامی ایران است که منشأ تأسیس آن فرمان حضرت امام خمینی (ره) بوده و رهبر معظم انقلاب (دام عزه) نیز رویکرد تقویت‌کننده شایانی در قبال این شورا، هم در دوره ریاست خود بر آن و هم در دوره ولایت و زعامت خود داشته است. ازاین‌رو تحلیل و بررسی نقادانه ایده‌های اصلی اداره شورای عالی انقلاب فرهنگی در طی چهل سال تحول خود، ضروری تلقی می‌شود که نپرداختن به آن، کشور را در حل مشکلات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دچار مشکل می‌سازد. بنابراین شناخت محور فعالیت‌های این شورا و از آن مهم‌تر ریشه‌های فکری و به اصطلاح ایده‌ها برای انجام این فعالیت‌ها بسیار مهم است. در این تحقیق کوشیده‌ایم به این ریشه‌ها به اختصار بپردازیم و ایده‌های اداره فرهنگ در شورای عالی انقلاب فرهنگی را به دست آوریم و مشخص کنیم که شورای عالی انقلاب فرهنگی چگونه به موضوعات کلان فرهنگی پرداخته است.

این دقت نظرها و جست وجوها در احوالات گذشته شورای عالی به این دلیل است که این ایده‌ها و ریشه‌های فکری منشأ شکل‌گیری بسیاری از فعالیت‌ها و تصویب بیش از دوهزار مصوبه در این شورا بوده و پایه‌های سیاست‌گذاری فرهنگی و علمی کشور را بنا نهاده است. این کنکاش نقاط ضعف و قوت را شناسایی می‌کند تا سیاست‌گذاران و کارشناسان حوزه علم و فرهنگ در گذر زمان این تاریخچه را در نظر داشته و بتوانند با عبرت از گذشته، برای آینده برنامه‌ریزی درستی داشته باشند. همچنین سیاست‌گذاری‌ها معمولاً نتایج خود را در درازمدت نشان می‌دهد. بنابراین در صورتی که سیاست درست و اصلاح‌شده‌ای داشته باشیم، در آینده می‌توانیم از نتایج پربار آن استفاده کنیم و اگر این سیاست‌ها، نادرست و ناقص باشد و ارزیابی نشود، تکرار این اشتباهات، در آینده با فجایع همراه است.

جمع تمامی ایده‌های مطرح‌شده در این کتاب، برای اداره شورای عالی انقلاب فرهنگی، ایده‌ای مرکزی است: تبدیل شورای عالی انقلاب فرهنگی به مرکز تصمیم‌گیری فرهنگی کشور یا به تعبیر بهتر مقام معظم رهبری (دام عزه) قرارگاه فرهنگی. اجرای این ایده طی مدت زمان چهل ساله شکل‌ها و شاخه‌های مختلفی پیدا کرده است و شاهد کامیابی‌ها و ناکامی‌هایی در رسیدن به این ایده بوده‌ایم. پنج ایده‌ای که هرکدام را در این کتاب با یک فصل نشان داده‌ایم، شاخه‌ای از ایده فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی در جایگاه قرارگاه فرهنگی است.

این ایده‌ها عبارت است از:

- ایده دوره اول: تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی و انگاره تغییر فرهنگ جامعه با تزکیه دانشگاه‌ها (۱۳۵۹ تا ۱۳۶۳)؛
- ایده دوره دوم: نهادسازی علمی و فرهنگی و انگاره تربیت دانشجویان متعهد و متخصص از طریق توسعه آموزش عالی و واگذاری فرهنگ عمومی (۱۳۶۳ تا ۱۳۷۵)؛
- ایده دوره سوم: برنامه‌ریزی خرد فرهنگی و تقویت شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۷۵ تا ۱۳۸۳)؛
- ایده دوره چهارم: تصویب مهندسی فرهنگی و اسناد کلان با ایجاد محفل‌های فرهنگی (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳)؛
- ایده دوره پنجم: دولت فرهنگی و مردمی شدن فرهنگ (۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹).

در پنج فصل پیش رو می‌کوشیم ایده‌های اصلی شورای عالی انقلاب فرهنگی را که در ابتدا به نام ستاد انقلاب فرهنگی بود، بشناسانم و این ایده‌ها را از ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۹ بررسی و دسته‌بندی کنم. برای رسیدن به این پنج ایده و ترسیم آینده شورای عالی انقلاب فرهنگی، از رهنمودهای امام راحل (ره) و مقام معظم رهبری (دام عزه)، مصاحبه با صاحب‌نظران، آمار مصوبه‌ها و گزارش‌های موجود مختلف در موضوعات کلان شورای عالی انقلاب فرهنگی بهره برده‌ایم. در نهایت باید گفت این کتاب با تجربه زیسته نویسندگان در دبیرخانه شورای عالی به قلم درآمده است. سرانجام در پایان گزارش، چهار تصویر برای آینده فرهنگ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه شده است. امید است این موضوع پراهمیت با تلاش بسیاری که صرف آن شده است، توجه خوانندگان محترم را جلب کند و ان شاء الله باقیات صالحاتی برای تهیه‌کنندگان و حامیان این پروژه باشد.

آبان ۱۳۹۹

فصل نخست
تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی
وانگارهٔ تغییر فرهنگ جامعه با تزکیهٔ دانشگاه‌ها
(۱۳۵۹ تا ۱۳۶۳)

سرچشمه تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی

پس از انقلاب با فضای آزادی که ایجاد شده بود، زمینه برای فعالیت گروه‌های مختلف در دانشگاه فراهم شد و گروه‌های ضدانقلاب با سوءاستفاده از این فضای هیجانی ناشی از اوضاع انقلاب، از دانشگاه برای عضوگیری تشکیلاتی استفاده می‌کردند. همین وضعیت موجب شده بود دانشگاه از رسالت اصلی خود و فضای علمی و پژوهشی فاصله بگیرد.^۱ در این دوره سازمان مجاهدین خلق (منافقین) بیشترین موقعیت و فعالیت را در دانشگاه‌ها و مدرسه‌ها داشت. برخی از دانشگاه‌ها نیز در تسلط کامل این گروه و دیگر گروه‌های چپ^۲ و نیروهای ضدانقلاب قرار گرفته بود^۳ و این گروه‌ها بعضی از دانشکده‌ها را ستادهای جنگی و مراکز تهیه مهمات برای اقدام علیه جمهوری اسلامی کرده بودند.^۴ در این اوضاع و در اول فروردین سال ۱۳۵۹، امام خمینی (ره) پیامی صادر کرد که می‌توان گفت بند ۱۱ این پیام اولین گام در تشکیل انقلاب فرهنگی بود. او در این پیام الزاماتی را برای تحول در کشور مطرح کرد؛ از جمله اینکه باید

۱. داود علی بابایی، بیست و پنج سال در ایران چه گذشت؟ (از بازگان تا خاتمی)، ج ۲، ۲، تهران: امید فردا، ۱۳۸۴، ص ۴۶۷.
۲. مهدی بازگان، مجموعه آثار (۲۳) مهندس مهدی بازگان انقلاب اسلامی ایران (۲)، اسفند ۱۳۹۱، ص ۳۲۶.
۳. مسعود رضوی، هاشمی و انقلاب (تاریخ سیاسی ایران از انقلاب تا جنگ)، تهران: همشهری، ۱۳۷۵، ص ۳۴۵.
۴. مهدی بازگان، همان.

انقلابی اساسی در دانشگاه‌ها ایجاد شود، استادان وابسته به بیگانگان تصفیه شوند و دانشگاه به محلی مناسب برای تدریس علوم عالی اسلامی تبدیل شود. ایشان در این بند از پیام عنوان کرد:

باید انقلابی اساسی در تمام دانشگاه‌های سراسر ایران به وجود آید تا اساتیدی که در ارتباط با شرق و یا غرب‌اند تصفیه گردند و دانشگاه محیط سالمی شود برای تدریس علوم عالی اسلامی. باید از بدآموزی‌های رژیم سابق در دانشگاه‌های سراسر ایران شدیداً جلوگیری کرد؛ زیرا تمام بدبختی جامعه ایران در طول سلطنت این پدر و پسر از این بدآموزی‌ها به وجود آمده است. اگر ما ترتیبی اصولی در دانشگاه‌ها داشتیم، هرگز طبقه روشن‌فکر دانشگاهی‌ای نداشتیم که در بحرانی‌ترین اوضاع ایران در نزاع و چنددستگی با خودشان باشند و از مردم بریده باشند و از آنچه که بر مردم می‌گذرد، چنان آسان گذرند که گویی در ایران نیستند. تمام عقب‌ماندگی‌های ما به خاطر عدم شناخت صحیح اکثر روشن‌فکران دانشگاهی از جامعه اسلامی ایران بود و متأسفانه هم‌اکنون هم هست. اکثر ضربات مهلکی که به این اجتماع خورده است، از دست اکثر همین روشن‌فکران دانشگاه‌رفته‌ای که همیشه خود را بزرگ می‌دیدند و می‌بینند و تنها حرف‌هایی می‌زدند و می‌زنند که دوست به اصطلاح روشن‌فکر دیگرش بفهمد و اگر مردم هیچ نفهمند، نفهمند؛ زیرا دیگر چیزی که مطرح نیست، مردم‌اند و تمام چیزی که مطرح است، خود اوست؛ برای اینکه بدآموزی‌های دانشگاهی زمان شاه، روشن‌فکر دانشگاهی را طوری بار می‌آورد که اصولاً ارزشی برای خلق مستضعف قائل نبود و متأسفانه هم‌اکنون هم نیست.